

IBRAHIM, A.S., I ČETIRI PTICE

Sead SELJUBAC

Zar nisi čuo za onoga koji se sa Ibrahimom o njegovu Gospodaru prepirao, onda kada mu je Allah carstvo dao? Kad Ibrahim reče: "Gospodar moj je Onaj Koji život i smrt daje", on odgovori: "Ja dajem život i smrt!" "Allah čini da Sunce izlazi sa istoka", reče Ibrahim, "pa učini ti da grane sa zapada!" I nevjernik se zbuni. – A Allah silnicima neće ukazati na Pravi put.

Ili za onoga koji je prolazeći pored jednog od temelja porušenog grada, povikao: "Kako će Allah oživjeti ove što su pomrli?" I Allah učini te on umre i tako ostade stotinu godina, a onda ga oživi i zapita: "Koliko si ostao?" "Dan ili dio dana", odgovori. "Ne", reče On, "ostao si stotinu godina. Pogledaj jelo svoje i piće svoje – nije se pokvarilo; a pogledaj i magarca svoga – da te učinim dokazom ljudima – a pogledaj i kosti – vidi kako ih sastavljamo, a onda ih mesom oblažemo". I kad njemu bi jasno, on povika: "Ja znam da Allah sve može!"

A kad Ibrahim reče: "Gospodaru moj, pokaži mi kako mrtve oživljuješ!", On reče: "Zar ne vjeruješ?" "Vjerujem", odgovori on, "ali bih da mi se srce smiri." "Uzmi četiri ptice", reče On, "i isijeci ih, pa pojedine komade njihove stavi na razne brežuljke, zatim ih pozovi, brzo će ti doći. Znaj da je Allah silan i mudar."

El-Bekare, 258-260.

Vjerovanje u Božiju stvaralačku moć, u istinu da On daje život i smrt, jedan je od bitnih sastavnih dijelova islamskog vjerovanja. Čovjekova umišljenost da je gospodar života i smrti mnogo puta ga je odvela preko ivice ponora. To mu se najčešće događalo onda kada ga je Dragi Bog stavljao u poziciju iz koje je mogao donositi odluke o pravima drugih ljudi, pa i njihovom pravu na siguran i dostojanstven život. Zle sile u njemu i izvan njega donesu mu osjećaj neovisnosti,

toliko izražen da pomisli kako je on sam bog i da, sačuvaj Bože, nikakav drugi bog više ne postoji, niti je uopće potreban.

Kur'an Časni, Riječ Božija, na mnogo mjesta upozorava čovjeka na opasnost koju nosi takva vrsta umišljenosti, ali i na njenu neosnovanost i ispraznost. Jedno od tih upozorenja nalazimo u suri El-Bekare, u kontekstu koji čine tri ajeta povezana istom temom – Dragi Bog, samo On, Gospodar je života i smrti.

Prvi od ta tri ajeta iznosi podatak da se Božiji poslanik Ibrahim, a.s., raspravljao sa čovjekom koji je bio u poziciji vladara i koji nije odolio iskušenju da iz te pozicije negira moć drugih, čak i samog Svemoćnoga Boga.¹ Njihov dijalog tekao je na dva nivoa. U prvom, Ibrahim, a.s., iznosi istinu da njegov Gospodar daje život i smrt, na šta vladar uzvraća da je on taj koji život i smrt daje. Tu su obojica na teoretskoj ravni. Nužan je argument za dokaz tvrdnje jednog ili drugog. Ibrahim, a.s., prethodno izrečenoj istini dodaje izazov vladaru na koji on treba odgovoriti. Pejgamber Ibrahim, prijatelj Milostivog, zahtijeva od vladara da svoju tvrdnju dokaže tako što će učiniti da Sunce umjesto sa istoka, odakle, Božijom voljom, izlazi, iziđe sa zapada. Jedino čime je vladar mogao odgovoriti na ovakav izazov bila je njegova šutnja proistekla iz zbunjenosti. Njegovo nijekanje Izvora Istine i moći bilo je poput visokog i neprobojnog zida, koji nije dozvoljavao da do njega dopre zraka Upute.

Mufessiri racionalisti u tome vide upozorenje da se s puta zablude ne može vratiti onaj ko se "namjerno okrene od svjetla (vodstva) koje daje Bog".²

Tradicionalisti uz ovaj ajet vežu komentar tvrdeći da je spomenuti vladar bio kralj Babilona Nemrud³ te da ga ni dokaz

1 Ovaj kralj (Nemrud) prisiljavao je narod da se klanja pred njim zbog njegove kraljevske moći i oholosti. Kad je Ibrahim, a.s., došao pred njega, nije mu se poklonio. Upitan zašto to nije učinio, odgovorio je: „Ja se ne klanjam ni pred kim izuzev pred svojim Gospodarom!“ Nemrud reče: „Tvoj gospodar sam ja!“ Ibrahim odgovori. „Ja vladara ne nazivam gospodarom jer je Gospodar Onaj Koji daje život i smrt!“ Nemrud pozva dva zatvorenika: nevinog je ubio, a oslobodio lupeža i rekao: „Uistinu ja dajem smrt kome hoću i dajem život onome koga neću da usmrtime“. Na to je Ibrahim, a.s., učinio da ova ohola budala ostane bez odgovora argumentiranjem o izlasku i zalasku sunca. Ali, uprkos tome, on nije povjerovao Ibrahimu, a.s. (Ovu napomenu nalazimo u: *Kur'an, prijevod, komentar, index* (preveo Mustafa Mlivo), Bugojno, 2004., str. 654.)

2 Ovakvo zapažanje iznosi Muhamed Asad u *Poruci Kur'ana* (preveo Hilmo Čerimović), Sarajevo, 2004., na strani 56., pri čemu se poziva na stav Muhammeda Abduh, iznesen u *Menaru* (III, 47.).

3 Doktor Enes Karić, u svojoj bilješci uz ovaj ajet, nudi podatak da se radi o kaldejskom kralju

pejgambera Ibrahima, koji oduzima svaku riječ protuargumentacije, nije doveo do priznanja Božije svemoći, te Njegovog apsolutnog i isključivog prava na darivanje života i smrti. Kao posljedicu njegove upornosti u odbijanju prihvatanja Istine, tradicionalisti iznose podatak da je na njega i njegovu vojsku Dragi Bog poslao "jato komaraca, od kojih nisu vidjeli Sunce, davši da ih savladaju, jedu im meso i piju krv, ostavljajući ih samo kao kosture. Jedan od tih komaraca, po Allahovoj kazni, ušao je u nos vladaru, pa se on udario maljem po glavi, čime ga je Allah uništio".⁴

Sufijski mufessiri nude podatke da je Nemrud "prvi koji je stavio krunu na glavu i koji se toliko uzoholio da je sebi prisvojio epitet Gospodara svjetova".⁵ Nakon izgubljene polemike, još više se zainadio. Pejgambera Ibrahima bacio je na lomaču. Međutim, Dragi Bog je dao da svu njegovu "silu" savlada sitni komarac. Vele ga je komarac mučio, a on se, pune četiri stotine godine, čekićem udario po glavi, tako da je mučenje trajalo isto onoliko koliko je i vladao. To je isti onaj koji je u Babilonu sagradio kulu "do neba", ali je *Allah iz temelja zgrade njihove porušio, i krov se na njih srušio*.⁶

Iz Nemrudovog slučaja sufije će izvući pouku koja će im pomoći u prečišćavanju vlastite duše. Oni kažu ovako:

Nabukodonosoru. (Vidi: *Kur'an s prijevodom na bosanski jezik*, Sarajevo, 1995. str. 43). Uz ovaj podatak, on je stavio upitnik. Ismail Hakki navodi Mudžahidovu tvrdnju da su četverica vladali cijelim svijetom, dvojica su bili muslimani, a dvojica nevjernici. Dvojica muslimana bili su Sulejman i Zulkarnejn, a dvojica nevjernika Nemrud i Nabukodonosor. Za ovog posljednjeg Mudžahid dodaje da je to bio Šeddad b. Ad, koji je, u jednoj od pustinja Adena, izgradio Irem. Ako uzmemo u obzir podatak kojim Ibn Kesir precizira ime Nemrud, dodajući da je to Ibn Ken'an b. Kuš b. Sam b. Nuh, i Mudžahidovu izjavu da su Nemrud i Nabukodonosor dvije različite osobe, onda je razumljivo što Karić uz navedeni podatak stavlja upitnik, ukazujući da nema jedinstvenog mišljenja o tome o kojoj se od te dvije ličnosti radi

4 Ove podatke nalazimo i kod Ibn Kesira. (Vidi: *Tefsir Ibn Kesir* (prijevod skraćene verzije), Sarajevo, 2002., str. 170.)

5 Ovaj i druge podatke koje navodimo kao sufijski komentar preuzeli smo iz: Ismail Hakki, *Tefsir Ruhu'l-bejan*, Bejrut, 1985., I, str. 410. i dalje

6 En-Nahl, 26. Ovaj podatak iznosi i Ibn Kesir (isto, str. 712.)

“Allah je Nemrudu dao vlast kakvu nikome prije njega nije dao, a on je ustvrdio da je gospodar svjetova, što niko prije njega ustvrdio nije. To je tako jer je Allah čovjeku dao najljepšu spremnost da traži savršenstvo. Ljepota njegove spremnosti na traženje i krajnja granica njegove mogućnosti u suštini u je stalnom kretanju pri traženju savršenstva. Kad god se on usmjeri ka savršenstvu, on krene ka krajnjem njenom nivou, prema gore ili prema dolje.

Ako se, u traženju savršenstva, čovjek prepusti svom nefsu, osloni na samog sebe, pa bude gledao pogledom pet čula na osjetilne stvari, na dunjaluk, i bude vidio samo i jedino dunjaluk, on će savršensvo i vidjeti samo u njemu, pa će i krenuti da ga tu traži. Taj put je primjeren kretanju u njegovoj tjelesnoj prirodi. Stvoren je od zemlje. Zemlja je donji svijet, nizina, pa on i teži niskostima. Dunjaluk je nizina, pa on, po prirodi, njime hoda stopalima svoje prirode i traži savršenstvo. Na početku kretanja, on savršenstvo vidi u skupljanju imetka, pa ga skuplja. Potom vidi savršenstvo u slavi, pa svoj imetak troši da bi došao do nje. Onda savršenstvo vidi u visokom položaju i upravi, potom u zapovjedništvu i vlasti, pa krene ka tome sve dok ne poželi vladati cijelim svijetom, kakav je bio Nemrudov hal. Međutim, čovjekova priroda ne smiruje se u traženju savršenstva, nego – kad god se poveća njegova neovisnost – poveća mu se i pohlepa. Kad god mu se poveća pohlepa, poveća mu se i traženje da ne ostane ništa od niskosti a da on to ne posjeduje. Onda se okrene prema gore, višim svjetovima. Dolje je oduzimao vlast vladarima Zemlje, a sad hoće uzeti vlast i Vladaru svih vladara, Onome u Čijem posjedu je sve na nebesima i na Zemlji, pa se proglasi gospodarom svih svjetova, poput Nemruda. Upravo osjećaj neovisnosti bio je uzrok njegove pobune protiv Boga. Uzvišeni kaže: *Čovjek se uistinu uzobijesti kad god se neovisnim osjeti!*⁷ Kad dođe u stanje potpune neovisnosti, upotpuni mu se i njegovo bezboštvo, tako da zaniječe božansko porijeklo blagodat. Sve se to događa kad je pokvarena njegova srž, jer se oslonio na svoj nef, na samoga sebe.

7 El-'Alek, 6.

Onaj čija je bit dotjerana odgojem, takav se ne prepušta svom nefsu, ne oslanja se na samog sebe, i takav je usmjeren ka savršenstvu, pripremljen na način o kom Uzvišeni kaže: *...Mene slijedite, ja ću vam na Pravi put ukazati!*⁸ Takav odgoj posjeduje Vjerovjesnik, s.a.v.s., ili njegov halifa kojeg je on odgojio. Njegov odgoj sastoji se u njegovom distanciranju od svega što nije Allah, sve dok ne dostigne krajnju granicu svog savršenstva u traženju Savršenstva, a to je nestajanje vudžuda u postojanju Postojanja, da izgubi svoj vudžud, da postoji samo sa Onim Koji mu je vudžud darovao. Ako je, u pokvarenosti svoje srži i pokvarenosti ljepote svoje spremnosti na savršenstvo, govorio: *Ja život i smrt dajem!*, onda, u ispravnosti svoje srži i čistoj ljepoti svoje spremnosti u traženju Kemala, govori: “Postoji samo Allah!” Takav udara maljem *La ilahe illallah* po mozgu nemruda svog nefsa sve dok ne povjeruje u Allaha, a odbaci vjeru u sotonu, dok se ne odrekne svog vudžuda i svega što postoji osim Allaha.

Allah one koji Mu širk čine ne upućuje u svijet tevhida. Širk je ogromno nasilje. Kroz širk je u zabludu otišlo mnogo njih i udaljilo se od Pravog puta!⁹

Odatle sufije pozivaju svakog razumnog insana da se oslobodi skrivenog širka, da svoju dušu očisti od ružnih svojstava te da ne dozvoli da bude zaveden imetkom i položajem, nego da se vrati Allahu, Uzvišenom Vladaru.

“Našao sam», kaže Ismail Hakki, «jednu poveću kamenu ploču i na njoj davno ispisane poruke:

“To što se raduješ nećemu s Dunjaluka, dokaz ti je da si udaljen od Allaha.

To što te smiruje ono što imaš u rukama, dokaz ti je da kod Allaha nisi siguran.

To što se ljudima vraćaš u teškoj situaciji, dokaz ti je da ne poznaješ Allaha!’»

Bože naš, daj da budemo među onima čiji je život dug, a djelo dobro, koji imaju kratku nadu, a potpun razum.

Amin!

8 El-Mu'min, 38. Početak ajeta je: *I onaj koji je vjerovao reče: O narode moj...*

9 Hakki ovaj citat prenosi iz djela *Et-Te'vilatu 'n-nedžmije* (autor je Alauddevle el-Bejananiki)

Drugi ajet iz konteksta o kome govorimo također je u vezi sa temom proživljenja. Radi se o čovjeku koji na magarcu dolazi do porušenog i opustošenog grada, koji su odavno prekrile duboke naslage prašine i pijeska. Gledajući u takav grad, u njemu se rađa pitanje: "Kako li će Allah priživjeti ove što su (ovdje) pomrli?" Kao odgovor na njegovo pitanje, Dragi Bog je dao da on umre u snu, da bi ga oživio tek nakon stotinu godina. Na njegove oči, sastavljale su se kosti njegovog magarca, na njih lijepilo meso i slagali se organi. Hrana koju je imao kod sebe uopće se nije pokvarila. Nakon toga mu je sve bilo jasno.

Racionalisti ovaj ajet posmatraju kao umetnuti primjer između dva slučaja u vezi sa pejgamberom Ibrahimom, a cilj mu je da, zajedno sa tim slučajevima, naglasi savršenstvo Božije stvaralačke moći.¹⁰ Segment te stvaralačke moći jest sposobnost da oživi mrtvo. Ta sposobnost je očevidna i nadaje se jasno pogledu onih koji pažljivo posmatraju. Onima koji se čak samo zbunjeno zamisle, On nudi dodatne prizore koji im u potpunosti otklanjaju tu kratkotrajnu zbunjenost.

U tradicionalnim tefsirima ćemo za ovaj ajet naći vezana pojašnjenja koja kao mogućnost nude da se tu radi o Uzejru, a da je grad pred kojim se našao Kudus, Jerusalem, nakon što ga je Nabukodonosor porušio i pobio njegove građane. Tvrdi se da je, sedamdeset godina poslije Uzejrove smrti, grad ponovo podignut i naseljen te su se i Izrailćani vratili u njega.¹¹

Sufijski tefsiri donose više podataka. Tvrdi se da je Allah dao da Izrailćanima, nakon što su dostigli vrhunac u činjenju zla i nereda,

¹⁰ M. Asad, isto, str. 57.

¹¹ Ibn Kesir, isto, str. 171. Ibn Kesir tvrdi da postoje razilaženja u pogledu odgovora na pitanje ko je ovaj prolaznik, odnosno je li to Uzejr, ili Hidr, ili je Eremija b. Halkija, ili Hazekijel b. Bevvar ili, pak, neki drugi Izrailćanin. U Čaušević-Pandžinom prijevodu Kur'an navodi se da se to dogodilo 599. godine prije Isaova rođenja, a da je 537. godine dozvoljeno ponovno podizanje hrama. Vraćanje židova u Jerusalem, ponovno njegovo podizanje i naseljavanje trajalo je kroz čitav šesti vijek. Autori tvrde da se radi o Hizkijalu (Ezekijelu), a kao prilog tome navode citate iz 36. poglavlja *Knjige Ezekijelove*, gdje se govori o snu Ezekijelovu. Vidi: Čaušević-Pandža, *Kur'an Časni (prijevod)*, Azher, 1993., str. 74.

zavlada babilonski kralj Nabukodonosor. On im je došao sa šest stotina hiljada zastava i pregazio cijeli Šam i porušio Jerusalem. Izrailćane je podijelio na tri trećine. Jednu trećinu je pobio, jednu je naselio u Šamu, a jednu je odveo u ropstvo. Bilo je tu stotinu hiljada dječaka, od kojih su neki već bili u pubertetu, a neki još nisu. On ih je podijelio vladarima koji su bili s njim. Svaki vladar lično je sebi uzeo po četiri dječaka. Među njima je bio i Uzejr. Nakon što ga je Allah, poslije određenog vremena, izbavio od njih, on je naišao pokraj Jerusalema i vidio ga u najružnijem stanju. Bio je to strašan prizor.

Tamo nalazimo predaju da je „on, nakon što je ušao u naselje, sjahao sa magarca i odsjeo u hladu nekog drveta. Svezao je magarca i krenuo u obilazak naselja. U njemu nije vidio nikoga, pa je kazao to što je kazao. Stabla u tom naselju već su bila dala plod. Nabrao je nešto voća – smokava, grožđa, a napravio je i nešto soka od grožđa. Nakon što je popio nešto soka, zaspao je. Allah ga je usmrtio dok je spavao. Tada je bio mlad. Pored njega su ostale one smokve, grožđe i sok. Ovo njegovo usmrćivanje bilo je radi pouke o protoku vremena, poput slučaja onih koji su koji su iz straha od smrti iz zemlje svoje pobjegli, a bijaše ih na hiljade. Allah im je rekao: "Pomrite!", a poslije ih je oživio.¹²

Allah je usmrtio i Uzejrovog magarca. Potom je učinio da njegovo tijelo ni njegovog magarca ne mogu vidjeti ni ljudi, ni zvijeri, ni ptice. Nakon što je od njegovog usmrćenja prošlo sedamdeset godina, Allah je poslao jakog perzijskog vladara, koji se zvao Jušek, da izgradi Jerusalem. S njim je došlo hiljadu nadzornika, a uz svakog nadzornika po trista hiljada radnika. Počeli su sa radovima.

Allah je Nabukodonosora uništio tako što mu je komarac (kroz nos) ušao u mozak, a spasio preostale Izailćane te ih vratio u Jerusalem. Vraćeni su u njega i oni koji su bili odvojeni i stavljeni pod nečiju brigu. Gradili su ga trideset godina, a za to vrijeme se i povećao njihov broj. Dostigli su svoje nekadašnje najbolje stanje.

Kad je proteklo stotinu godina od Uzejrovog usmrćenja, Allah ga je oživio... *I upitao:*

¹² El-Bekare, 243.

“Koliko si ostao?” “Dan ili dio dana”, odgovorio je. “Ne”, reče On, “ostao si stotinu godina. Pogledaj jelo svoje i piće svoje – nije se pokvarilo... “ Veli se da je on zatekao i one smokve i ono grožđe i sok onako svježim kakvi su bili kad je zaspao, “...a pogledaj i magarca svoga – da te učinim dokazom ljudima, a pogledaj i kosti – vidi kako ih sastavljamo, a onda ih mesom oblažemo”. Kažu da je on čuo glas s neba koji govori: „Truhle i rasute kosti, Allah vam naređuje da se spojite jedna s drugom onako kako ste ranije bile te da se zaodjenete mesom i kožom!“ Svaka kost spojila se sa onom s kojom je i ranije spojena bila, tetivama, a na njih se polijepilo meso, potom koža. Nakon toga su se, iz kože, pojavile dlake, a na kraju je u njega bio udahnut ruh. I, eto, magarca, stoji i njače. *I kad njemu bi jasno, on povika: “Ja znam da Allah sve može!”*

Prenosi se da je on, onda, uzjahao magarca i došao u svoju mahalalu. Niti je on znao ljude, niti su ljudi njega poznavali. Nije prepoznavao ni kuće. Išao je po sjećanju dok nije došao do svoje kuće. Tu je zatekao slijepu staricu da sjedi. Po godinama je mogla pamtit i Uzejrovo vrijeme. Pita on nju: „Je li ovo Uzejrova kuća?“ „Jest!“, veli ona i upita: „A gdje li je sad moj muž Uzejr? Izgubili smo ga prije toliko i toliko!“ Počela je žestoko plakati. On joj reče: „Ja sam Uzejr!“ Ona će na to: „Subhanallah, kako to može biti!“ On joj ispriča: „Allah me usmratio prije stotinu godina, a onda me oživio!“ Ona reče: „Uzejr je bio čovjek čije su dove kod Boga bile primljene, pa zamoli Allaha da mi vrati vid, kako bih te mogla vidjeti!“ On učini dovu svom Rabbu i protrlja rukom između njenih očiju. Ona progleda. Onda je on uze za ruku i reče joj: „Ustani s Allahovim dopuštenjem!“ Ona je ustala potpuno zdrava, kao da je oslobođena iz okova. Pogledala je u njega i rekla: „Svjedočim da si ti Uzejr!“ Potom su otišli u mahalalu Izrailćana dok su bili u svom sastajalištu. Na tom mjestu bio je i Uzejrov sin. Imao je stotinu osamnaest godina. Njegovi unuci su već bili starci. Ona je povikala: „Ovo je Uzejr! Došao vam je!“ Oni joj nisu povjerovali, a ona je kazala: «Pogledajte me! Njegovom dovom, ja sam vraćena u ovo stanje!» Ljudi su ustali i prišli mu. Njegov sin je rekao: „Moj otac je imao crn biljeg među plečkama sličan mladom mjesecu!“ On je otkrio

to mjesto i biljeg je bio tamo. Nabukodonosor je davno u Jerusalemu poubijao sve učače Tevrata. Njih četrdest hiljada. Tog dana oni nisu imali nijedan primjerak rukopisa Tevrata, a niko nije znao ni učiti ga. Uzejr im ga je proučio napamet, ne ispustivši nijedan harf. Jedan od potomaka zarobljenika, koji se vratio u Jerusalem nakon smrti Nabukodonosora, reče: „Moj otac mi je pričao da je moj djed, na dan zarobljavanja, zakopao Tevrat u krčag, u vinogradu. Ako mi pokažete gdje je bio vinograd mog djeda, ja ću vam ga otkopati. Otišli su do vinograda njegovog djeda, potražili ga i pronašli. Usporedili su ono što je u njemu sa onim što im je Uzejr, a.s., proučio napamet i nije bilo razlike ni u jednom harfu. Tada su oni (ne’uzubillah) uzviknuli: „Uzejr je sin Božiji!“

Iz ovog slučaja može se uzeti sljedeća pouka. Ukoliko onaj ko upućuje dovu vodi računa o adabima dove, na nju će brzo dobiti odgovor i bez muke koja bi je pratila. Ukoliko propusti adabe dove, slijedi muka, a odgovor ne dođe. Ibrahim, a.s., zamolio je: *Gospodaru moj, pokaži mi kako mrtve oživljuješ!* Pohvaljujući prvo Allaha kao Gospodara, pa tek onda moleći da mu pokaže kako oživljava mrtve. Allah mu je to pokazao na drugome, na pticama, i brzo mu odgovorio. Uzejr je kazao: *Kako će Allah oživiti ove što su pomrli?* On mu je to pokazao na njemu samom, i to tek nakon isteka stotinu godina od njegove smrti.¹³

Ovaj slučaj nas podsjeća da ima ljudi koji niječu tjelesno proživljenje mada vjeruju u proživljenje duše. Oni tvrde da je povezanost duše sa tijelom samo zbog njegovog upotpunjenja u svjetu osjetila. To je kao kad dijete pošalju u mekteb da bude podučeno edebu. Kad postigne svoju namjeru učenja u mjeri koja ga čini spremnim, on izlazi iz mekteba i ulazi u sastajalište učenih. S njima se druži mnogo godina i od njih nauči različite vrste znanja koje se ne mogu naučiti u mektebu, s tim što se on koristi znanjem učenih snagom edeba koji je naučio u mektebu. Tako on i sam postaje učen. Nakon što je odrastao i sazreo a njegova vrijednost porasla, nema više potrebe da se vraća u mekteb i na nivo djeteta. Tako

13 I. Hakkı, isto, str. 414.-415.

je i sa dušom. Pošto iziđe iz zatvora tijela i dođe u svijet svetih duša snagom znanja o pojedinačnostima, do čega je došla u svijetu osjetila, ona se okoristi od duša iz višeg svijeta te sazna o općenitostima kojih nema u svijetu osjetila, tako da ona više nema potrebe da se vraća u zatvor tijela. Međutim, ovim ljudima je njihov nefis ubacio zlu misao, a šejtan im je također ubacio ove sumnje.

Uzvišeni Allah je iz savršenosti Svoje dobrote i milosti prema Svojim iskrenim robovima usmrtio Uzejra na period od stotinu godina, a s njim i njegovog magarca. Onda ih je obojicu zajedno oživio da bi se time okoristili pametni, da Allah, kad oživljava Uzejra-ruha oživljava i magarca – njegovo tijelo. Pametan neće u to posumnjati zbog ubacivanja zlih misli i sumnji njegovog nefisa i šejtana, kao i sumnji filozofa u proživljenje tijela. Kao što će Uzejr-ruha biti u Sjedištu Istine kod Vladara Svemoćnoga, magarac njegovog tijela bit će u Džennetu. Uzejr-ruha pit će iz pehara Uzvišenosti čistotu Ljepote i Uzvišenosti, a točit će ih Peharnik; *Njihov Rabb će ih pojiti pićem čistim.*¹⁴ Za to vrijeme će magarac tijela njegovog imati svoje pojilo, rijeke Dženneta, prijatne bazene i bašče, u njima ćete *imati sve za čim duša žudi, i što je oku slatko.*¹⁵ *Svi ljudi će vrelo iz kojeg će piti znati!*¹⁶

Treći ajet ovog konteksta ponovo nas vraća Ibrahimu, a.s., i to onom momentu u njegovom poslaničkom životu kad je njegovo srce poželjelo da se smiri u gledanju prizora božanskog stvaranja. Allah mu je to pokazao oživjevši na Ibrahimove oči četiri usmrćene ptice.

Ovako je bilo: *Kad Ibrahim reče: "Gospodarumoj, pokaži mi kakomrtve oživljuješ!" On reče: "Zar ne vjeruješ?" "Vjerujem", odgovori on, "ali bih da mi se srce smiri." "Uzmi četiri ptice", reče On, "i isijeci ih, pa pojedine komade njihove stavi na razne brežuljke, zatim ih pozovi, brzo će ti doći. Znaj da je Allah silan i mudar."*

14 El-Insan, 21.

15 Ez-Zuhruf, 71.

16 El-Bekare, 60. Ismail Hakki preuzima ovu raspravu iz *Et-Te 'vilatu 'n-nedžmijje*

Racionalisti će ovaj događaj vidjeti na nešto drukčiji način. Koristit će alternativno značenje imperativne forme *surhunne*, prevodeći to sa *nauči ih da ti se pokoravaju*. Pošto su se odlučili za tu formu, onda su i smisao samog događaja pojasnili ovako: „Ako je čovjek u stanju – kao što to, bez sumnje, jest – obučiti ptice da se pokoravaju njegovom pozivu, onda je očigledno da Bog, Čijoj se volji pokoravaju sve stvari, može stvarati jednostavno naredbom 'Budi!'“¹⁷ Racionalisti tvrde da je drugi od ova tri ajeta „parabola s namjerom ilustracije Božije moći da oživi mrtvog; zato je izražajno smještena između Ibrahimovih riječi u ajetu 258.: „Moj Uzdržavatelj je Onaj Koji dariva život i daje smrt“ i kasnijeg traženja, u ajetu 260., da mu se pokaže *kako* Bog oživljuje mrtvog... Ukoliko uzmemo u obzir način na koji oni prevode i razumijevaju treći ajet, ajet o pticama, koje, smatraju oni, i nisu bile usmrćene, nego samo dresirane, onda takav pristup nije u duhu konteksta, a njihova ranije iznesena tvrdnja je u kontradiktornosti sa kasnijim razumijevanjem narednog ajeta.

Kod tradicionalista je smisao ajeta doslovan. Ibrahim ih je usmrtio. Njihova tijela je usitnio, sadržaj izmiješao i raspodijelio na četiri brda. O tome Ibn Abbas kazuje: „On je uzeo glave ptica, a zatim mu je Allah naredio da ih pozove, pa je on učinio kako mu je Allah naredio. Tada je vidio kako sve ide jedno drugom, perje perju, krv krvi, meso mesu, a dijelovi svake ptice se sastavljaju jedan s drugim dok sve ptice ne budu dovršene. Tada su one žureći krenule prema njemu. Da bi Ibrahim, a.s., jasnije vidio ono za šta je pitao, Allah je učinio da svaka ptica dođe i uzme svoju glavu, koja je bila u ruci Ibrahima, a.s., pa ukoliko bi se dogodilo da joj pruži glavu koja nije njena, ona bi to odbila, a ukoliko bi joj došla njena glava, tada bi se spojila s tijelom, Allahovom snagom i moći.“¹⁸

Sufije idu dalje od toga, pa konkretiziraju vrstu ptica o kojima je ovdje riječ. Vele da su to bile: patka, paun, pijetao i vrana. El-Kušejri tvrdi: „Ovim je Ibrahim, a.s., tražio život svom srcu, pa mu je ukazano da se on nalazi u klanju tih ptica.“¹⁹ Svaka od četiri navedene ptice ima

17 M.Asad, isto, str. 57.

18 Ibn Kesir, isto, str. 172.

19 I. Hakki, isto, str. 416. i dalje

svoje značenje koje je vezano za nefis. Paun se voli gizdati, vrana ima jaku želju, pijetao strast, a patka je pohlepna. Tako je Ibrahimu ukazano da, sve dok ne zakolje svoj nefis stalnom borbom protiv njega, njegovo srce neće oživjeti osvjetloženjem. U *Mesnevi* Dželaluddin Rumi veli:

«Pošto je ovo tijelo gnijezdo za četiri naravi
ove,
One su dobile imena četiri ptice koje zlo traže.
Želiš li da ljudi imaju život vječni,
Glave ove četiri loše i zle ptice odsijeci,
Pa ih onda u vrsti drugoj oživi,
Da one nakon toga zlo nikakvo načinile ne bi.

...
Glave odrubi ovim četirima živim pticama
I vječnim učini stvorenja koja ne bi vječno
trajala.

To su patka, paun, pijetao i vrana.
To su simboli za četiri naravi u dušama.
Patka je pohlepa, a pijetao je strast,
Slava je kao paun, a vrana je želja
dunjalučka».²⁰

U *Te'vilatima* također nalazimo zanimljivo razmišljanje o ovome. Kaže se: „Te četiri ptice su četiri svojstva koja proističu iz četiri elementa od kojih je smiješana čovjekova ilovača. To su: zemlja, voda, vatra i zrak. Iz braka jednog elementa s njemu bliskim rađaju se dva svojstva. Od zemlje i njoj bliske vode rađaju se pohlepa i škrtost. I ta dva svojstva su bliska. Gdje se nađe jedno, tu je i ono drugo. Od vatre i njoj bliskog zraka rađaju se srdžba i strast. I to dvoje su bliski i dolaze zajedno. Svako od ovih svojstava ima svoj par, od njega stvoren, kao što je bilo sa Havvom i Ademom, a od njih se, opet, rađaju nova svojstva. Pohlepi je par zavidnost. Škrtosti je par mržnja. Srdžbi je par oholost. Za strast nema određenog para. Ona je ljubavnica svim svojstvima i ona s njom imaju posebnu djecu. Bilo bi predugo dalje objašnjavanje.

Ovih sedam svojstava (pohlepa i zavidnost, škrtost i mržnja, srdžba i oholost te strast) sedam su vrata za sedam katova Džehennema. Na njih će ljudi ulaziti u

Džehennem, jer *on će sedam kapija imati i kroz svaku će određeni broj njih proći*²¹. Zavisno koje od navedenih svojstava ovlada njime, on će na ta vrata ući u Vatru. Allah je naredio svom prijatelju Halili- Ibrahimu da zakolje ova svojstva, koja su u četiri ptice. Pauna škrtosti, jer da nije uljepšanosti imetka u očima škrtice, kao što je nagizdanost pauna njegovim bojama, ne bi na njemu ni škrtario. Vranu pohlepe, jer ko za nečim hlepi, on poveća traženje toga. Pijetla strasti, a on je po njoj poznat. I orla srdžbe. Njemu se pripisuje ovo svojstvo jer se on prevrće pri letu iznad ptica, a to je svojstvo srditog. Kad Halili-Ibrahim ove ptice zakolje nožem iskrenosti i od njih odvoji, otrgne njihove potomke, neće mu ostati nijedna vrata na koja bi ušao u Vatru. A pošto je on u nju prisilno bačen katapultom, ona je njemu postala svježja i spasonosna.

Njihovo komadanje, trganje perja, otkidanje dijelova, miješanje perja, krvi i mesa jednog s drugim, ukazuje na nužnost brisanja tragova četiri navedena svojstva i rušenja njihovih temelja rukom Ibrahima-ruha, na zapovijed Šerijata i zamjenika Hakkovog, a to je šejh.

Dijeljenje i stavljanje komada na četiri brda, ukazuje da su ta četiri brda četiri duše na bazi kojih su formirane čovjekove sklonosti. Prva je organska duša, a zovu je i biljna. Druga je zapovijedna, a zovu je i animalni, životinjski ruh. Treća je šejtanska snaga, a zovu je i prirodni ruh. Četvrta je melekska snaga, a to je insanski ruh. Kad se ptice svojstava zakolju, iskomadaju i izmiješaju njihovi dijelovi jedni s drugima, i stave na svako brdo ruha, nefsa i kuvveta po jedan dio, emrom Šerijata bivaju, poput voća i usjeva na koje se baca zemlja izmiješana sa đubrivom i izmetom, sa odobrenjem predstojnika koji svoj posao pronicljivo i uvidavno obavlja i u njeg se dobro razumije, a baca se tačno određena mjera i u određeno vrijeme. Potom se zalijeva vodom, kako bi usjev ojačao snagom zemlje i gnojiva i kako bi promijenio organski, biljni nefis u izmiješanoj i mrtvoj zemlji, pa ga oživio Alahovim dopuštenjem, kao što Uzvišeni veli: *Pogledaj tragove Allahove milosti – kako On*

20 Dž. Rumi, *Mesnevi* (preveo Velid Imamović), Sarajevo, 2005., IV, str. 26.-27.

21 El-Hidžr, 44.

*oživi zemlju nakon mrtvila njezina!*²² Tako je i sa ona četiri svojstva – pohlepom, škrtosti, strasti i srdžbom. Kad god neko od njih bude na svojoj poziciji dominantno nad ruhanijetskom biti, ono zamuti njegovu čistoću i sprječava ga da se vrati na svoju izvornu poziciju i istinsko ishodište. A kad se razbije njegova moć i oslabi njegova snaga te umrtvi njegov plamen i izbrišu tragovi njegove prirode, emrom Šerijata, a njegovi raskinuti dijelovi se pomiješaju jedan s drugim, a onda se podijele na četiri dijela te se svaki od njih stavi na brdo snage, nefsa ili ruha, pa svaki od tih dijelova ojača od njihove snage i odgoji se njihovim odgojem, u njima promijeni insanski ruh, oživi ga, a one tmine, koje su karakteristike tih ružnih svojstava, budu zamijenjene nurom, a on je osobenost insanskog i meleškog ruha. Tako se osobinama ubiju one ružne karakteristike, a ožive se ruhanijetski sifati.²³

Ponuđeni kontekst koji čine tri ajeta, sa različitim komentarima ostavlja nam mogućnost da izvedemo nekoliko zaključaka:

– Vjerovanje u proživljenje je bitan element islamskog vjerovanja koji čovjeka postavlja na njegovo mjesto i obavezuje na ispravan odnos prema Bogu, svijetu, drugim ljudima;

– Pokazatelja Božije stvaralačke moći ima posvuda oko nas i u nama samima;

– Čitanje Božijih ajeta treba mijenjati ljudsku dušu u pozitivnom smislu, ma kolika bila razina razumijevanja tih ajeta i ma gdje bili ti ajeti, u Knjizi ili svijetu;

– Nijedan način razumijevanja smislova kur'anskih ajeta i njegovih poruka, koji nije u suprotnosti sa temeljnim istinama naše vjere, nije za odbaciti, jer se iz svakog od njih može nešto naučiti;

– Krajnji cilj učenja i dosezanja pouka jest primjena u svakodnevnom životu, na njegovoj vanjskoj razini, kao i u unutarnjem svijetu ljudske duše.

22 Er-Rum, 50.

23 I. Hakki iznosi ovaj citata iz *Te 'vilata*. Vidi isto, str. 416.-417.

Summary

IBRAHIM S.A.W.S. AND FOUR BIRDS

Sead Seljubac

To believe in the creative power of God, and to believe in the truth that He alone is the One that gives life as well as death, is one of the essential elements of the Islamic faith. By imagining that he himself is the master of life and death, man was often dragged over the edge of the abyss. This happens mostly, when the Almighty places a man onto a such a position where he can make decisions for others and where he can decide about their rights, security and dignity of their lives. Then the evil forces within the man make him feel independent to such an extent that he starts believing that he himself is a god, and that, God forbid, no other god exists.

The Quran, the Word of God, in many places warns us of such dangers. One such warning we find in sura Al-Baqara, in the context of three ayats related by the same topic- God, only He is the Master of life and death.

From this text and its various commentaries we can draw several conclusions:

- Faith in the resurrection after death is an essential element of the Islamic faith, it determines the position of man and requires of him the correct relation towards God, universe and others;
- Signs of Gods creative power are all around us as well as within ourselves;
- Recognizing these signs should alter the human sole in a positive direction whatever the level of the understanding of these signs may be, whether the signs are recognized in the Book or upon the horizons;
- No interpretation of these signs, unless it is conflicting with the fundamental truths of our faith, should be rejected, for every interpretation is our opportunity to learn something;
- The final aim of all the learning is the application of the knowledge attained in everyday life, its on its outwardly as well as inwardly level;

موجز

إبراهيم عليه السلام والطيور الأربعة

سعاد سيليوباتس

إن الإيمان بقدرة الله على الخلق وبأنه هو المحيي المميت يعتبر من المكونات الأساسية في العقيدة الإسلامية. وقد وهم الإنسان بأنه يستطيع السيطرة على الحياة والموت، فدفعه وهمه هذا في كثير من الأحيان إلى السقوط في الهاوية. وغالبا ما كان ذلك يحدث مع الإنسان عندما يضعه الله عز وجل في موضع يستطيع فيه أن يتخذ القرارات بشأن حقوق الآخرين ومنها حقهم في العيش الآمن والكرام، ولكن قوى الشر الموجودة داخله وخارجه تعطيه الشعور بالاستقلالية إلى درجة يظن نفسه معها بأنه قد أصبح إلهًا، وأنه - والعياذ بالله - لا وجود لإله غيره، ولا حاجة له إلى الإله.

ويحذر القرآن الكريم في كثير من المواضع الإنسان من مخاطر هذا النوع من الوهم وبطلانه وفراغه. ونجد مثل هذا التحذير في سورة البقرة، وبالتحديد في ثلاث آيات تتعلق بنفس الموضوع - بأن الله عز وجل هو وحده من بيده الحياة والموت.

إن المفهوم الذي تعرضه هذه الآيات الثلاثة على اختلاف تفسيرها يسمح لنا أن نستنبط عددا من العبر:

- أن الإيمان بالبعث يعتبر أحد العناصر المهمة في العقيدة الإسلامية، وهذا يضع الإنسان في موضعه الحقيقي ويلزمه بالعلاقة السليمة مع ربه ومع الكون المحيط به ومع الناس الآخرين؛
- وجود عدد لا حصر له من الآيات حولنا وفي أنفسنا، تدل كلها على أن الله عز وجل هو الخالق؛
- إن قراءة آيات الله في القرآن الكريم أو في الكون لا بد أن تحدث تغييرا إيجابيا في النفس البشرية بغض النظر عن مستوى فهم تلك الآيات؛
- عدم رفض أي من الوجوه التي يفهم بها مقصود الآيات القرآنية وعبرها، بل يمكن تعلم شيء ما منها، شريطة ألا تتعارض تلك الوجوه مع الحقائق الأساسية لديننا؛
- إن هدف الإنسان النهائي من التعلم واستنباط العبر هو تطبيقها في الحياة العملية ظاهرا وباطنا.